

Аннотация

Орзих Ю. Г. Нотариат в странах Европы. — Статья.

Статья посвящена рассмотрению систем европейского нотариата и его особенностей. В статье выдвигаются предложения в отношении усовершенствования украинского нотариата и целесообразности внесения изменений в полномочия нотариусов Украины.

Ключевые слова: латинский нотариат, адвокатская деятельность, нотариус.

Summary

Orzikh Y. G. Notary in the countries of Europe. — Article.

The article is devoted to European notary systems and their distinctions. In the article propositions of improvement of Ukrainian notary and expediency of alteration of Ukrainian notary's authority were promoted.

Keywords: latin notary, advocacy, notary.

УДК 349.2(477):331.101.264.2-055.2:369.223.4

О. В. Пожарова

ПРАВО ПРАЦЮЮЧИХ ЖІНОК НА ОХОРОНУ МАТЕРИНСТВА ЗА ТРУДОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Конституцією України (ст. 51), Основами законодавства про охорону здоров'я на державу покладається обов'язок з охорони сім'ї, дитинства, материнства і батьківства.

Охорона материнства, батьківства, дитинства і сім'ї в Україні є одним з найважливіших та відповідальних завдань держави при здійсненні правової регламентації прав і свобод людини та громадянина, позитивне вирішення якої тісно пов'язано з використанням прийнятої та діючої системи правових засобів у даній сфері суспільних відносин. Актуальною проблемою у теоретичному і практичному аспектах є проблема охорони материнства за трудовим законодавством України.

Стан дослідження. У сучасній науці трудового права до цього часу відсутні спеціальні комплексні дослідження охорони материнства засобами даної галузі права.

Мета і завдання дослідження. Метою даної статті є дослідження юридичного забезпечення права працюючих жінок на охорону материнства за трудовим законодавством України. Для досягнення поставленої мети необхідним є вирішення таких завдань: аналіз міжнародних актів і актів чинного законодавства з точки зору юридичного забезпечення права працюючих жінок на охорону материнства; визначення поняття «охорона материнства» за трудовим законодавством України; внесення пропозицій щодо удосконалення національного законодавства у сфері охорони материнства.

Виклад основних положень. Законодавче регулювання дотримання і охорони прав людини в Україні базується як на наданні різноманітних та необхідних

гарантій (загальних, матеріальних та юридичних) [1, с. 275–279], так і на застосуванні публічного примусу, що включає запобіжні заходи і заходи захисту, поновлення прав, заходи відповідальності і т.ін. При цьому в російській літературі виділяється самостійний структурно-функціональний інститут захисту материнства, батьківства, дитинства і сім'ї, який охоплює увесь комплекс названих гарантій і заходів правового примусу [2, с. 65].

Враховуючи положення ст. 51 Конституції України, в якій йдеться про охорону сім'ї, дитинства, материнства і батьківства, у системі національного права слід виділяти самостійний інститут з відповідною назвою. Зазначений інститут являє собою вельми складну, інтегровану у численні галузі структуру з властивими їй єдиній характеристиками, що виконує вкрай важливі функції нормативно-правового регулювання суспільних відносин у даній сфері. Інститут охорони сім'ї, дитинства, материнства і батьківства має комплексну міжгалузеву природу та включає норми конституційного, адміністративного, цивільного, сімейного, трудового, аграрного права, права соціального забезпечення та інших галузей. Отже, норми трудового права з охорони материнства є складовою законодавчих та інших нормативно-правових актів, що у сукупності утворюють комплексне міжгалузеве законодавство у сфері охорони сім'ї, дитинства, материнства і батьківства.

Інститут охорони материнства має особливе значення через незамінність, особливо у початковий період дитинства, матері для нормального розвитку дитини.

Юридичне забезпечення права працюючих жінок на охорону материнства здійснюється за допомогою міжнародних та європейських актів: актів ООН, МОП, Ради Європи, Європейського Союзу, зокрема, Конвенції МОП № 103 про охорону материнства (переглянутої у 1952 р.) і Рекомендації МОП № 95 про охорону материнства 1952 р., що зберігають своє значення для України до цього часу, оскільки Україна не ратифікувала нову Конвенцію МОП № 183 про перегляд Конвенції (переглянутої) 1952 р. про охорону материнства 2000 р., що не виключає можливості врахування прогресивних норм зазначеної Конвенції у національному законодавстві до її ратифікації.

Стаття 8 «Право працюючих жінок на охорону материнства» Європейської соціальної хартії (переглянутої) передбачає право працюючих жінок на відпустку на період до і після пологів загальною тривалістю не менш 14 тижнів або з оплатою такої відпустки, або з виплатою достатньої допомоги по соціальному забезпеченню, або з наданням допомоги за рахунок державних коштів; заборону звільнення вагітних жінок і жінок, які перебувають у відпустці у зв'язку з материнством. Роботодавцю заборонено надсилати жінці попередження про звільнення з роботи у період від дати повідомлення нею свого роботодавця про вагітність до закінчення її відпустки по вагітності та родах або робити попередження про звільнення у такий час, якщо воно набирає чинності у цей період. Зазначеною статтею також передбачено надання матерям, які мають грудних дітей, перерви, тривалість якої достатня для годування дитини; регламентація нічної роботи вагітних жінок, жінок, які нещодавно народили дитину, і жінок,

що годують своїх грудних дітей; заборона застосування праці вагітних жінок, жінок, які нещодавно народили дитину, і жінок, що годують своїх грудних дітей, на підземних гірничих роботах і всіх інших роботах, які протипоказані жінкам у зв'язку з небезпечними, шкідливими або важкими умовами праці, і вжиття відповідних заходів для захисту трудових прав цих жінок.

Згідно із Законом від 14 вересня 2006 року Україна взяла на себе зобов'язання вважати обов'язковими для України усі п'ять пунктів ст. 8 Європейської соціальної хартії (переглянутої).

У вітчизняній літературі визначається поняття «охорона материнства та дитинства» як система заходів щодо забезпечення інтересів матері і дитини шляхом надання їм медичної, матеріальної та інших видів державної підтримки [3, с. 596]. Як видається, зміст зазначеного поняття є більш широким і не зводиться лише до надання різних видів державної підтримки. До змісту зазначеного поняття також слід включати надання пільг, переваг, гарантій, створення умов для реалізації прав і свобод, а для жінок — ще й сприятливих умов праці для поєднання трудових і сімейних обов'язків, а також захист прав жінок і дітей.

В Україні на законодавчому рівні визначається лише поняття «охорона дитинства» як система державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав (ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства»). Відповідно до ст. 4 зазначеного Закону система заходів щодо охорони дитинства в Україні включає: визначення основних правових, економічних, організаційних та соціальних засад щодо охорони дитинства; удосконалення законодавства про правовий і соціальний захист дітей, приведення його у відповідність з міжнародними правовими нормами у цій сфері; забезпечення належних умов для охорони здоров'я, навчання, виховання, фізичного, психічного, соціального, духовного та інтелектуального розвитку дітей, їх соціально-психологічної адаптації та активної життєдіяльності, зростання в сімейному оточенні в атмосфері миру, гідності, взаємоповаги, свободи та рівності; проведення державної політики, спрямованої на реалізацію цільових програм з охорони дитинства, надання дітям пільг, переваг та соціальних гарантій у процесі виховання, навчання, підготовки до трудової діяльності, заохочення наукових досліджень з актуальних проблем дитинства; встановлення відповідальності юридичних і фізичних осіб (посадових осіб і громадян) за порушення прав і законних інтересів дитини, завдання їй шкоди.

Для визначення поняття охорони материнства потрібно звернутися до визначення в юридичній літературі понять «захист» та «охорона». Як вважає О. А. Лукашева, у найбільш широкому значенні захист є протидією незаконним порушенням і обмеженням прав, свобод та інтересів особистості, попередження цих порушень і обмежень, а також відшкодування заподіяної шкоди у випадку, якщо не вдалося попередити або відбити порушення та обмеження [4, с. 169].

У вузькому значенні поняття «захист» визначається як комплексна система заходів, що застосовуються для забезпечення вільної та належної реалізації

суб'єктивних прав. Дана система включає судовий захист, законодавчі, економічні, організаційно-технічні та інші засоби і заходи, а також самозахист прав [5, с. 24].

С. С. Алексеев у поняття «захист прав» включає державно-попереджувальну діяльність, спрямовану на відновлення порушеного права, забезпечення використання юридичного обов'язку [6, с. 18].

У науці трудового права відсутні єдині підходи до розуміння категорії «захист трудових прав та інтересів працівників». Передусім звертається увага на співвідношення зазначеного поняття із поняттям «охорона прав» [7]. Відзначається, що «захист трудових прав» є більш вузьким поняттям порівняно з поняттям «охорони трудових прав», оскільки друге охоплює всю сукупність заходів, які забезпечують нормальний процес реалізації прав. Відносини з охорони прав існують і до здійснення правопорушення, а відносини із захисту прав виникають тільки після правопорушення, охороняються, як правило, відносно невизначені суб'єктивні права невизначеного кола суб'єктів права. Захист є завжди індивідуалізованим. Захист прав також відрізняють від юридичної відповідальності.

Таким чином, захист прав у науці визначається передусім як усунення перешкод у його здійсненні чи поновленні порушеного права та відшкодування заподіяної цим порушенням шкоди. У поняття захисту суб'єктивних трудових прав включається і діяльність уповноважених державних органів із запобігання й припинення порушень трудових прав [8, с. 522].

Поняття захисту трудових прав та інтересів працівників також розглядається в літературі у широкому і вузькому значеннях:

– захист трудових прав та інтересів працівників у вузькому значенні пов'язується із забезпеченням додержання трудових прав, попередженням і профілактикою їх порушень, реальним поновленням незаконно порушених прав і встановленням трудовим законодавством та діями відповідних органів реальної ефективної відповідальності роботодавців за порушення трудових прав працівників;

– захист трудових прав працівників у широкому значенні — це реалізація захисної функції трудового права, яка в свою чергу відображає захисну функцію держави. Приймаючи нормативно-правові акти, держава не тільки закріплює і регулює певні суспільні відносини, але й забезпечує їх захист. Ця функція трудового права включає такі напрями: встановлення високого рівня умов праці, гарантій основних трудових прав працівників, які доповнюються і підвищуються [9, с. 251].

На нашу думку, захист трудових прав працівників можна розглядати як комплексну систему заходів, що застосовуються для забезпечення вільної та належної реалізації трудових прав і боротьби з їх порушеннями, і такі, що реалізуються державними органами, громадськими організаціями, а також шляхом самозахисту.

Таким чином, слід дійти висновку про те, що поняття «охорона трудових прав» є більш широким за змістом порівняно з поняттям «захист трудових

прав». Так само слід розглядати і співвідношення понять «охорона материнства» і «захист материнства». Останнє поняття є складовою поняття «охорона материнства».

У захисті материнства нормами трудового права відображується захисна функція цієї галузі, що проявляється у встановленні гідних умов праці для жінок-матерів, додаткових пільг і переваг, юридичних гарантій їх трудових прав.

За своїм змістом норми трудового права, що регулюють трудові відносини жінок і осіб із сімейними обов'язками, можна поділити на три групи:

1. Норми, які поширюються на усіх жінок у зв'язку з особливостями їх організму. В соціології такі норми відносять до гендерної охорони праці.

2. Норми, які надають пільги та гарантії у зв'язку з вагітністю і пологами.

3. Норми, які надають пільги жінкам та іншим членам сім'ї у зв'язку з наявністю дітей або виконанням сімейних обов'язків.

Зазначені норми містяться у різних правових інститутах: трудовий договір, робочий час, час відпочинку, охорона праці та ін. На законодавчому рівні дані норми містяться у главі XII «Праця жінок» чинного КЗпП, Законі України «Про охорону праці», Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Положення зазначених законів конкретизуються у численних підзаконних нормативно-правових актах про охорону праці жінок.

У чинному КЗпП глава XII «Праця жінок» слідує одразу після глави «Охорона праці» і трактується у теорії трудового права як частина охорони праці, поряд із технікою безпеки та виробничою санітарією. В останній час уявлення про місце цих норм у трудовому законодавстві змінюється. Жінки разом із особами з сімейними обов'язками, а також молодь розглядаються як категорії працівників, щодо яких встановлені особливі норми, які стосуються не тільки охорони праці, а й регулювання в цілому трудових відносин за їх участю. Дана тенденція відображена у проекті Трудового кодексу України, до структури якого включено окрему Книгу четверту «Особливості регулювання трудових відносин за участю окремих категорій працівників і роботодавців». У главі 1 «Особливості праці працівників із сімейними обов'язками» містяться норми, що поширюються на усіх жінок і враховують фізіологічні особливості їхнього організму, а також норми, що встановлюють пільги і гарантії вагітним жінкам і жінкам, які мають дітей. Такий підхід розробників законопроекту слід вважати частково невірним. Адже зміст глави є ширше за її назви: у ній містяться норми, що стосуються умов праці усіх жінок, а не тільки вагітних жінок і жінок, які мають дітей. Розробники законопроекту фактично ототожили жінок із особами з сімейними обов'язками, з чим не можна погодитися. У зв'язку з цим видається більш послідовною позиція російського законодавця: у Частині четвертій Розділу XII «Особливості регулювання праці окремих категорій працівників» міститься глава 41 «Особливості регулювання праці жінок, осіб із сімейними обов'язками» [10, с. 785].

Не можна не відзначити той факт, що з другої половини минулого століття законодавство про охорону праці жінок у зарубіжних країнах зазнає суттєвих

змін. У США більшість актів щодо спеціальної охорони жіночої праці визнано судами як такі, що суперечать законам про заборону дискримінації за ознакою статі. У Скандинавських країнах чинне законодавство характеризується майже повною відсутністю спеціальних норм з охорони праці жінок. Сполучене Королівство було вимушено денонсувати п. 4 ст. 8 Європейської соціальної хартії «Права працюючих жінок на охорону материнства» на тій підставі, що його положення не відповідають вимогам часу, мають дискримінаційний характер і можуть обмежити можливості працевлаштування жінок у певних галузях. За подібними підставами підпункт «b» п. 4 ст. 8 ЄСХ денонсувала й Іспанія [11, с. 514–515]. Деякі з країн ЄС денонсували Конвенцію МОП № 89 про нічну працю жінок 1948 р. (переглянуту) і протокол 1990 р., оскільки її положення суперечать принципу рівності поводження чоловіків і жінок, проголошеному Директивою Ради № 76/207 від 09.02.76 р. про застосування принципу рівності чоловіків і жінок при прийнятті на роботу, у професійному навчанні, просуванні по службі та визначенні умов праці. Директива 92/85 про заходи з підвищення безпеки і охорони здоров'я вагітних, жінок, які недавно народили, та жінок, які годують дітей, по суті визначає стандарти ЄС щодо охорони праці жінок з точки зору материнства.

Під час перегляду Європейської соціальної хартії з тексту ст. 8 було виключено зміст п. 4, який встановлював заборону щодо використання праці жінко на підземних роботах та на всіх інших роботах, які протипоказані жінкам у зв'язку з небезпечними, шкідливими або важкими умовами праці.

Останнім часом в Україні також спостерігається тенденція негативного ставлення жінок до заборони використання їх праці на важких і шкідливих роботах, на роботах у нічній час, надурочних роботах. Проте на відміну від зарубіжних країн в Україні продовжують діяти спеціальні норми з охорони праці жінок.

Головний аргумент на користь відміни спеціального законодавства з охорони праці жінок у зарубіжних країнах — його негативний вплив на їх зайнятість і принципова неприйнятність у цей час гендерної охорони праці, що розвиває у жінок почуття неповноцінності. Проте це не стосується охорони праці вагітних жінок і жінок-матерів як у міжнародних актах, так і законодавстві зарубіжних країн.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок у цьому напрямі. Охорону материнства нормами трудового права видається можливим визначити як систему правових, організаційних, економічних заходів, спрямованих на заохочення материнства, гарантування інтересів матері та дитини, забезпечення їх повноцінного розвитку, створення найбільш сприятливих умов для поєднання роботи з материнством і виконанням сімейних обов'язків.

У чинному законодавстві визначається тільки поняття «дитинство». Згідно із ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» дитинство визначається як період розвитку людини до досягнення повноліття. Поняття материнства, батьківства на законодавчому рівні на визначаються, що не виключає можливих відмінностей в їх трактуванні і вимагає вироблення єдиного уніфікованого підходу. З метою удосконалення правового регулювання відносин у сфері охорони

материнства видається необхідним прийняття окремого Закону України «Про охорону материнства» як комплексного законодавчого акта. Основною метою зазначеного Закону має бути забезпечення оптимального поєднання зайнятості жінок у виробництві з їх материнськими обов'язками.

Література

1. Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации: Учеб. для вузов. — М., 2001.
2. Вавильченкова С. Е. Правовое регулирование в сфере защиты материнства, детства и семьи в Российской Федерации и за рубежом // Современное право. — 2012. — № 1. — С. 65–68.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. — К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. — 992 с.
4. Общая теория прав человека / Отв. ред. Е. А. Лукашева. — М., 1996. — 573 с.
5. Тихомирова Л. В., Тихомиров М. Ю. Юридическая энциклопедия. — М., 1997. — 365 с.
6. Алексеев С. С. Общая теория права. — М., 1981. — 465 с.
7. Арефьев Г. П. Некоторые вопросы понятия охраны субъективных прав // Проблемы защиты субъективных прав. — Ярославль, 1981. — С. 69; Дюрягин И. Я. Гражданин и закон. — 3-е изд., изм. и доп. — М., 1991. — С. 64; Чернадчук Т. Щодо захисту цивільних прав: деякі аспекти // Підприємництво, господарство и право. — 2001. — № 12. — С. 27.
8. Трудовое право России: Учебник / Под ред. С. П. Маврина, Е. Б. Хохлова. — М., 2002. — 600 с.
9. Толкунова В. Н. Трудовое право: Курс лекций. — М., 2002. — 338 с.
10. Комментарий к Трудовому кодексу Российской Федерации. Издание третье, исправленное, дополненное и переработанное / Отв. ред. проф. Ю. П. Орловский. — М.: Юридическая фирма «КОНТРАКТ», «ИНФРА-М», 2007. — 1376 с.
11. Гомьен Д., Харрис Д., Зваак Л. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика. — М.: Изд-во МНИМП, 1998. — 600 с.

Анотація

Пожарова О. В. Право працюючих жінок на охорону материнства за трудовим законодавством України. — Стаття.

У статті досліджується юридичне забезпечення права працюючих жінок на охорону материнства за трудовим законодавством України. Вносяться пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства і проекту Трудового кодексу України у сфері охорони материнства.

Ключові слова: працюючі жінки, материнство, охорона материнства, норми трудового права.

Аннотация

Пожарова О. В. Право работающих женщин на охрану материнства по трудовому законодательству Украины. — Статья.

В статье анализируется юридическое обеспечение права работающих женщин на охрану материнства по трудовому законодательству Украины. Вносятся предложения по совершенствованию действующего законодательства и проекта Трудового кодекса Украины в сфере охраны материнства.

Ключевые слова: работающие женщины, материнство, охрана материнства, нормы трудового права.

Summary

Pozharova O. V. The right of maternity protection of working women according to the labour legislation of Ukraine. — Article.

In the article the legal support of rights of working women according to the labour legislation of Ukraine is analyzed. Proposals on improvement of current legislation and Draft Labour Code in the sphere of maternity protection are introduced.

Keywords: working women, maternity, maternity protection, norms of labour law.